

โลกุตตรกุศล

สุทธิกปฏิบัติ

[๒๗๗] กตเม ฌมมา กุสลา? ยสฺมี สมเย โลกุตตรํ ฌานํ ภาเวติ นิยุยานิกํ อปจยคามิ ทัฏฐิตตานํ ปหานาย ปจฺมาย ภูมียา ปตฺติยา, วิวิจฺเจว กามเหที¹ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกุกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปீติสุขํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ทุกฺขปฏิปทํ ทนฺธาภินฺถํ; ตสฺมี สมเย ผสฺโส ไหติ, เวทนา ไหติ, สญฺญา ไหติ, เจตนา ไหติ, จิตฺตํ ไหติ; วิตกฺโก ไหติ, วิจาร์ ไหติ, ปீติ ไหติ, สุขํ ไหติ, จิตฺตสฺเสกคฺคตา ไหติ; สทฺธินฺทริยํ ไหติ, วิริยฺนฺทริยํ ไหติ, สตินฺทริยํ ไหติ, สมาริณฺทริยํ ไหติ, ปญฺณินฺทริยํ ไหติ, มนินฺทริยํ ไหติ, โสมนสฺสินฺทริยํ ไหติ, ซีวิตินฺทริยํ ไหติ, อนญฺญาตญฺญสฺ-สามีตินฺทริยํ ไหติ; สมฺมาทิฏฺฐิ ไหติ, สมฺมาสงฺกปโป ไหติ, สมฺมาวาจา ไหติ, สมฺมากมฺมฺนฺโต ไหติ, สมฺมาอาซีโว ไหติ, สมฺมาวายาโม ไหติ, สมฺมาสตี ไหติ, สมฺมาสมาธิ ไหติ; สทฺธาพลํ ไหติ, วิริยพลํ ไหติ, สตีพลํ ไหติ, สมาริพลํ ไหติ, ปญฺญาพลํ ไหติ, หิริพลํ ไหติ, โอตตปฺปพลํ ไหติ; อโลโก ไหติ, อโทโส ไหติ, อโมโห ไหติ; อนภิชฺฌมา ไหติ, อพฺยาปาโท ไหติ, สมฺมาทิฏฺฐิ ไหติ; หิริ ไหติ, โอตตปฺโป ไหติ; กายปฺปสฺสทฺธิ ไหติ, จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ ไหติ; กายลหฺตฺตา ไหติ, จิตฺตลหฺตฺตา ไหติ; กายมฺหฺตฺตา ไหติ, จิตฺตมฺหฺตฺตา ไหติ; กายกมฺมญฺญตฺตา ไหติ, จิตฺตกมฺมญฺญตฺตา ไหติ; กายปาคฺคญฺญตฺตา ไหติ, จิตฺตปาคฺคญฺญตฺตา ไหติ; กายชฺชุกตฺตา ไหติ, จิตฺตชฺชุกตฺตา ไหติ; สตี ไหติ, สมฺปชฺฌญฺญํ ไหติ; สมโถ ไหติ, วิปสฺสนา ไหติ; ปคฺคาโห ไหติ, อวิกฺเขโป ไหติ; เย วา ปน ตสฺมี สมเย อญฺเฌปี อตฺถิ ปฏฺิจฺจสมฺปฺปนฺนา อรูปฺปิโน ฌมฺมา; อิม ฌมฺมา กุสลา....

ทวาทส อกุสล

(ฌมฺมาฏฺฐาย)

[๓๖๕] กตเม ฌมมา อกุสลา? ยสฺมี สมเย อกุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ ไหติ โสมนสฺสสทฺคตํ ทัฏฐิตตสมฺปยุตฺตํ ฐปารมฺมณํ วา สทฺทธารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสารมฺมณํ วา ใญฺจทพฺพา รมฺมณํ วา ฌมฺมารมฺมณํ วา, ยํ ยํ วา ปนารพฺก; ตสฺมี สมเย ผสฺโส ไหติ, เวทนา ไหติ, สญฺญา ไหติ, เจตนา ไหติ, จิตฺตํ ไหติ, วิตกฺโก ไหติ, วิจาร์ ไหติ, ปீติ ไหติ, สุขํ ไหติ, จิตฺตสฺเสกคฺคตา ไหติ; วิริยฺนฺทริยํ ไหติ, สมาริณฺทริยํ ไหติ, มนินฺทริยํ ไหติ, โสมนสฺสินฺทริยํ ไหติ, ซีวิตินฺทริยํ ไหติ; มิจฺฉาทิฏฺฐิ ไหติ, มิจฺฉาสงฺกปโป ไหติ, มิจฺฉาวายาโม ไหติ, มิจฺฉาสมาธิ ไหติ; วิริยพลํ ไหติ, สมาริพลํ ไหติ, อหิริกพลํ ไหติ, อโนตตปฺปพลํ ไหติ; โลโก ไหติ, โมโห ไหติ; อภิชฺฌมา ไหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิ ไหติ; อหิริกํ ไหติ อโนตตปฺโป ไหติ; สมโถ ไหติ, ปคฺคาโห ไหติ, อวิกฺเขโป ไหติ; เย วา ปน ตสฺมี สมเย อญฺเฌปี อตฺถิ ปฏฺิจฺจสมฺปฺปนฺนา อรูปฺปิโน ฌมฺมา; อิม ฌมฺมา อกุสลา.

¹ ฉ. วิวิจฺเจว กามเหที ๑ป๑ ปจฺมํ ฌานํ ...

๒. รูปกณฺฐ

อุทฺเทโส

[๕๘๓] กตเม ฐมา อพฺยาจตา? กุสลากุสลานํ ฐมานํ วิปาคา กามาวจรา รูปาวจรา อรูปาวจรา อปริยาปนฺนา เวทนาภฺษณฺโณ สลฺลาภภฺษณฺโณ สงฺขารภฺษณฺโณ วิญฺญาณภฺษณฺโณ; เย จ ฐมา กิริยา เนว กุสลา นาकुสลา น จ กมฺมวิปาคา; สพฺพํ จ รูปํ, อสงฺขตา จ ธาตุ; อิม ฐมา อพฺยาจตา.

มาติก

เอกก

[๕๘๔] ตตฺถ กตมํ สพฺพํ รูปํ? จตฺตารโ จ มหาภูตา จตฺตุนํ จ มหาภูตานํ อุปาทาย รูปํ; อิทํ วุจฺจติ สพฺพํ รูปํ.

สพฺพํ รูปํ น เหตุ อเหตุกํ เหตุวิปฺปยุตฺตํ สปฺปจฺจยํ สงฺขตํ รูปํ^๒ โลกียํ สาสวํ สลฺโลเชนียํ คนฺถนียํ โอนนียํ โยคนียํ นีวรณียํ ปฺรามญฺจํ อุปาทานียํ สํกิลฺลิกํ อพฺยาจตํ อนารมฺมณํ อเจตสิกํ จิตฺตวิปฺปยุตฺตํ เนววิปาคนวิปาคธมฺมธมฺมํ อสงฺกิลฺลิจฺจสงฺกิลฺลิกํ นสวิตกฺกสวิจาร์ นอวิตกฺกวิจารมตฺตํ อวิตกฺกอวิจาร์ นปิติสหคตํ นสุขสหคตํ นอุเปกฺขาสหคตํ เนวทสฺสเนนภาวนายปฺหตพฺพํ เนวทสฺสเนนภาวนายปฺหตพฺพเหตุกํ เนว อัจยคามินอฺปจยคามิ เนวเสกฺขนาเสกฺขํ ปฺริตฺตํ กามาวจริ นรูปาวจริ นอรูปาวจริ ปฺริยาปนฺนํ โนอฺปฺริยาปนฺนํ อนียตํ อนียยานิกํ อุปฺปนฺนํ จฺหิ วิญฺญาณฺเหหิ วิญฺญฺเยยฺยํ อนิจฺจํ ชฺราภิกฺกตํ.

เอวํ เอกวิเชน รูปสงฺคโห

เอกกํ

ทุก

ทฺวิเชน รูปสงฺคโห:-

- อตฺถิ รูปํ อุปาทา, อตฺถิ รูปํ โน อุปาทา.
- อตฺถิ รูปํ อุปาทินฺนํ,^๓ อตฺถิ รูปํ อรูปาทินฺนํ.
- อตฺถิ รูปํ อุปาทินฺนูปาทานียํ, อตฺถิ รูปํ อรูปาทินฺนูปาทานียํ.
- อตฺถิ รูปํ สนิทฺสสนฺ, อตฺถิ รูปํ อนิทฺสสนฺ.
- อตฺถิ รูปํ สปฺปปฏิฆํ, อตฺถิ รูปํ อปฺปปฏิฆํ.
- อตฺถิ รูปํ อธิทฺริยํ, อตฺถิ รูปํ น อธิทฺริยํ.

^๒ ส. รูปิ

^๓ อ. อุปาทิตฺตํ

อตฺถิ รุปํ มหาภูตํ, อตฺถิ รุปํ น มหาภูตํ.

อตฺถิ รุปํ วิญญตฺติ, อตฺถิ รุปํ น วิญญตฺติ.

อตฺถิ รุปํ จิตฺตสมฺภูจฺจํ, อตฺถิ รุปํ น จิตฺตสมฺภูจฺจํ.

อตฺถิ รุปํ จิตฺตสหนฺ, ⁴ อตฺถิ รุปํ น จิตฺตสหนฺ.

อตฺถิ รุปํ จิตฺตานุปฺริวตฺติ, อตฺถิ รุปํ น จิตฺตานุปฺริวตฺติ.

อตฺถิ รุปํ อชฺฌตฺติกํ, อตฺถิ รุปํ พาหิรํ.

อตฺถิ รุปํ โอฟาริกํ, อตฺถิ รุปํ สฺขุมํ.

อตฺถิ รุปํ ทูเร, อตฺถิ รุปํ สนฺติเก.

อตฺถิ รุปํ จกฺขุสมฺผลฺลสฺส วตฺถุ, อตฺถิ รุปํ จกฺขุสมฺผลฺลสฺส น วตฺถุ; อตฺถิ รุปํ จกฺขุสมฺผลฺลสฺสชาเย เวทนาย ๔เปยฺย สญฺญาย ๔เปยฺย เจตนาย ๔เปยฺย จกฺขุวิญญวณฺสฺส วตฺถุ, อตฺถิ รุปํ จกฺขุวิญญวณฺสฺส น วตฺถุ.

อตฺถิ รุปํ โสตฺตสมฺผลฺลสฺส ๔เปยฺย ฆานสมฺผลฺลสฺส ๔เปยฺย ชิฺวหาสมฺผลฺลสฺส ๔เปยฺย กายสมฺผลฺลสฺส วตฺถุ, อตฺถิ รุปํ กายสมฺผลฺลสฺส น วตฺถุ; อตฺถิ รุปํ กายสมฺผลฺลสฺสชาเย เวทนาย ๔เปยฺย สญฺญาย ๔เปยฺย เจตนาย ๔เปยฺย กายวิญญวณฺสฺส วตฺถุ, อตฺถิ รุปํ กายวิญญวณฺสฺส น วตฺถุ.

อตฺถิ รุปํ จกฺขุสมฺผลฺลสฺส อารมฺมณํ, อตฺถิ รุปํ จกฺขุสมฺผลฺลสฺส นารมฺมณํ; อตฺถิ รุปํ จกฺขุสมฺผลฺลสฺสชาเย เวทนาย ๔เปยฺย สญฺญาย ๔เปยฺย เจตนาย ๔เปยฺย จกฺขุวิญญวณฺสฺส อารมฺมณํ, อตฺถิ รุปํ จกฺขุวิญญวณฺสฺส นารมฺมณํ.

อตฺถิ รุปํ โสตฺตสมฺผลฺลสฺส ๔เปยฺย ฆานสมฺผลฺลสฺส ๔เปยฺย ชิฺวหาสมฺผลฺลสฺส ๔เปยฺย กายสมฺผลฺลสฺส อารมฺมณํ, อตฺถิ รุปํ กายสมฺผลฺลสฺส นารมฺมณํ; อตฺถิ รุปํ กายสมฺผลฺลสฺสชาเย เวทนาย ๔เปยฺย สญฺญาย ๔เปยฺย เจตนาย ๔เปยฺย กายวิญญวณฺสฺส อารมฺมณํ, อตฺถิ รุปํ กายวิญญวณฺสฺส นารมฺมณํ.

อตฺถิ รุปํ จกฺขายตฺนํ, อตฺถิ รุปํ น จกฺขายตฺนํ; อตฺถิ รุปํ โสตฺายตฺนํ, อตฺถิ รุปํ น โสตฺายตฺนํ; อตฺถิ รุปํ ฆานายตฺนํ ๔เปยฺย ชิฺวหาตฺนํ ๔เปยฺย กายายตฺนํ, อตฺถิ รุปํ น กายายตฺนํ.

อตฺถิ รุปํ รุปายตฺนํ, อตฺถิ รุปํ น รุปายตฺนํ; อตฺถิ รุปํ สทฺทายตฺนํ ๔เปยฺย คนฺธายตฺนํ ๔เปยฺย รสายตฺนํ ๔เปยฺย โผฏฺจพฺพายตฺนํ, อตฺถิ รุปํ น โผฏฺจพฺพายตฺนํ.

อตฺถิ รุปํ จกฺขุชาตฺ, อตฺถิ รุปํ น จกฺขุชาตฺ; อตฺถิ รุปํ โสตฺชาตฺ ๔เปยฺย ฆานชาตฺ ๔เปยฺย ชิฺวหาชาตฺ ๔เปยฺย กายชาตฺ, อตฺถิ รุปํ น กายชาตฺ.

อตฺถิ รุปํ รุปชาตฺ, อตฺถิ รุปํ น รุปชาตฺ; อตฺถิ รุปํ สทฺทชาตฺ ๔เปยฺย คนฺธชาตฺ ๔เปยฺย รสชาตฺ ๔เปยฺย โผฏฺจพฺพชาตฺ, อตฺถิ รุปํ น โผฏฺจพฺพชาตฺ.

อตฺถิ รุปํ จกฺขุณฺทริยํ, อตฺถิ รุปํ น จกฺขุณฺทริยํ; อตฺถิ รุปํ โสตฺินฺทริยํ ๔เปยฺย ฆานินฺทริยํ ๔เปยฺย ชิฺวหิณฺทริยํ ๔เปยฺย กายินฺทริยํ; อตฺถิ รุปํ น กายินฺทริยํ. อตฺถิ รุปํ อิตฺถินฺทริยํ, อตฺถิ รุปํ น อิตฺถินฺทริยํ. อตฺถิ รุปํ ปฺริสฺสินฺทริยํ, อตฺถิ รุปํ น ปฺริสฺสินฺทริยํ. อตฺถิ รุปํ ชีวิตฺนฺทริยํ, อตฺถิ รุปํ น ชีวิตฺนฺทริยํ. อตฺถิ รุปํ กายวิญญตฺติ, อตฺถิ รุปํ น กายวิญญตฺติ. อตฺถิ รุปํ วจฺวิญญตฺติ, อตฺถิ รุปํ น วจฺวิญญตฺติ.

⁴ น. จิตฺตสหนฺ

อดีต ฐป อากาศธาตุ, อดีต ฐป น อากาศธาตุ. อดีต ฐป อไปธาตุ, อดีต ฐป น อไปธาตุ.
อดีต ฐป รูปสส ลหุตตา, อดีต ฐป รูปสส น ลหุตตา. อดีต ฐป รูปสส มหุตตา, อดีต ฐป รูปสส น
มหุตตา. อดีต ฐป รูปสส กम्मถตตา, อดีต ฐป รูปสส น กम्मถตตา. อดีต ฐป รูปสส อุปัจโย,
อดีต ฐป รูปสส น อุปัจโย. อดีต ฐป รูปสส สนตติ, อดีต ฐป รูปสส น สนตติ. อดีต ฐป รูปสส
ชรรตา, อดีต ฐป รูปสส น ชรรตา. อดีต ฐป รูปสส อนิจจตา, อดีต ฐป รูปสส น อนิจจตา. อดีต
ฐป กพพีการโ อหาโร, อดีต ฐป น กพพีการโ อหาโร.

เอวํ ทูวิเธน รูปสงคโ.

ทุกํ

๓. นิกุเขปกณฺฐ

ติกนิกุเขป

[๙๘๕] กตเม ฐมา กุสลา? ตีณิ กุสลมฺหุณฺนิ; อโลโก อโทโส อโมโห; ตํสมฺปยุตฺโต
เวทนากุขนฺโธ สญฺญากุขนฺโธ สงฺขารกุขนฺโธ วิญฺญานกุขนฺโธ; ตํสมฺมุจฺจันํ กายกมฺมํ วจฺจกมฺมํ
มโนกมฺมํ; อีเม ฐมา กุสลา.

[๙๘๖] กตเม ฐมา อกุสลา? ตีณิ อกุสลมฺหุณฺนิ; โลโก โทโส โมหะ; ตเททกฺกุจฺจา จ กิลเสสา
ตํสมฺปยุตฺโต เวทนากุขนฺโธ สญฺญากุขนฺโธ สงฺขารกุขนฺโธ วิญฺญานกุขนฺโธ; ตํสมฺมุจฺจันํ กายกมฺมํ
วจฺจกมฺมํ มโนกมฺมํ; อีเม ฐมา อกุสลา.

[๙๘๗] กตเม ฐมา อพฺยาคตา? กุสลากุสลานํ ฐมานํ วิปากา กามาวจฺจา รูปาวจฺจา
อรูปาวจฺจา อปริยาปนฺนา; เวทนากุขนฺโธ สญฺญากุขนฺโธ สงฺขารกุขนฺโธ วิญฺญานกุขนฺโธ; เย จ
ฐมา กิริยา เนว กุสลา นากุสลา น จ กम्मวิปากา, สพฺพญจ ฐปํ, อสงฺขตา จ ธาตุ; อีเม ฐมา
อพฺยาคตา.

[๙๘๘] กตเม ฐมา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา? สุขญฺมมฺมิมํ กามาวจฺเร รูปาวจฺเร
อปริยาปนฺเน สุขํ เวทนํ จเปตฺวา ตํสมฺปยุตฺโต สญฺญากุขนฺโธ สงฺขารกุขนฺโธ วิญฺญานกุขนฺโธ; อีเม
ฐมา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา.

[๙๘๙] กตเม ฐมา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา? ทุกฺขญฺมมฺมิมํ กามาวจฺเร ทุกฺข์ เวทนํ
จเปตฺวา ตํสมฺปยุตฺโต สญฺญากุขนฺโธ สงฺขารกุขนฺโธ วิญฺญานกุขนฺโธ; อีเม ฐมา ทุกฺขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา

[๙๙๐] กตเม ฐมา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา? อทุกฺขมสุขญฺมมฺมิมํ กามาวจฺเร
รูปาวจฺเร อรูปาวจฺเร อปริยาปนฺเน อทุกฺขมสุขํ เวทนํ จเปตฺวา ตํสมฺปยุตฺโต สญฺญากุขนฺโธ
สงฺขารกุขนฺโธ วิญฺญานกุขนฺโธ; อีเม ฐมา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา.4

๔. อภุจกถากถุข ตักอตุตุข

[๑๓๘๔] กตเม ฐมมา กุสลา? จตุสุ ฐมีสุ กุสลํ; อิม ฐมมา กุสลา.

[๑๓๘๕] กตเม ฐมมา อกุสลา? ทวาทส อกุสลจิตตุปปาธา; อิม ฐมมา อกุสลา.

[๑๓๘๖] กตเม ฐมมา อพยากตา? จตุสุ ฐมีสุ วิปาโก, ตีสุ ฐมีสุ กิริยาพยากตํ, รูปญจ นิพพานญจ; อิม ฐมมา อพยากตา.

[๑๓๘๗] กตเม ฐมมา สุขาย เวทนาย สมปะยตุตา? กามาวจรกุสลโต จตุตาโร โสมนสุส สหคตา จิตตุปปาธา, อกุสลโต จตุตาโร, กามาวจรกุสลสุส วิปากโต จ กิริยโต จ ปญจ, รูปาวจรตักจตุกษุฒานา กุสลโต จ วิปากโต จ กิริยโต จ, โลกุตตตักจตุกษุฒานา กุสลโต จ วิปากโต จ, เอตตุปปนุํ สุขํ เวทนํ จเปตวา; อิม ฐมมา สุขาย เวทนาย สมปะยตุตา.

[๑๓๘๘] กตเม ฐมมา ทุกุขาย เวทนาย สมปะยตุตา? เทว โทมนสุสสหคตา จิตตุปปาธา, ทุกุขสหคตํ กายวิญญานํ, เอตตุปปนุํ ทุกุขํ เวทนํ จเปตวา; อิม ฐมมา ทุกุขาย เวทนาย สมปะยตุตา.

[๑๓๘๙] กตเม ฐมมา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปะยตุตา? กามาวจรกุสลโต จตุตาโร อูเปกขาสหคตา จิตตุปปาธา, อกุสลโต ฉ, กามาวจรกุสลสุส วิปากโต ทส, อกุสลสุส วิปากโต ฉ, กิริยโต ฉ, รูปาวจร จตุตถํ ฌานํ กุสลโต จ วิปากโต จ กิริยโต จ, จตุตาโร อารุปปา⁵ กุสลโต จ วิปากโต จ กิริยโต จ, โลกุตตตริ จตุตถํ ฌานํ กุสลโต จ วิปากโต จ เอตตุปปนุํ อทุกขมสุขํ เวทนํ จเปตวา; อิม ฐมมา อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปะยตุตา. ติสฺโส จ เวทนา รูปญจ นิพพานญจ; อิม ฐมมา น วตตพพา สุขาย เวทนาย สมปะยตุตาตีปี, ทุกุขาย เวทนาย สมปะยตุตาตีปี, อทุกขมสุขาย เวทนาย สมปะยตุตาตีปี...

⁵ ฉ.ม. อรูปาวจร